

Tədqiqatın aparılması mərhələsində İsikava metodunun tətbiqi

Şəbnəm Məmməd qızı Nərmənzadə

Bakı Dövlət Universiteti

E-mail: shabnamnarmanzada03@gmail.com

Rəyçilər: c.ü.f.d. Ş.Y. Hübətova,
dos. N.S. Seyfullayeva

Açar sözlər: dərs, tədqiqat, metod, İsikava, səbəb, nəticə, müəllim, şagird

Ключевые слова: урок, исследование, метод, Исикава, причина, следствие, учитель, ученик

Key words: lesson, research, method, Ishikawa, cause, result, teacher, student

Dərsin tədqiqat mərhələsində qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün istifadə olunan metodlardan biri də Fishbone, başqa bir adıyla desək, Balıq sümüyü metodudur. Bu metodun yaradıcısı yapon professoru Kaorau İsikavadır. Balıq sümüyü diaqramı 1952-ci ildə yaradıcısının şərafinə İsikava metodu adlandırılmışdır. Bu metod dünya miqyasında istehsalat, məhsul marketinqi, xidmət sənayesi və s. sahələrdə geniş istifadə olunur. Yaponiyanın məşhur firması Toyota öz istehsalında Fishbone metoduna üstünlük verir. Bu diaqramdan geniş istifadə olunmasının əsas səbəbi bütün səbəbləri eyni vaxtda görməyə imkan verir. Həmçinin səbəblər arasındakı əlaqə asanlıqla görünməyə bilər. Bu vasitə problemin əsas səbəblərini müəyyənləşdirmək üçün istifadə olunur. İsikava diaqramı hadisənin və ya hadisənin bir neçə səbəbini göstərmək üçün qrafiki bir metoddur. Xüsusilə, balıq sümüyü diaqramı müəyyən bir problem və hadisənin səbəblərinin kompleks qarşılıqlı təsirini müəyyənləşdirmək üçün səbəb və nəticə təhlili üçün istifadə olunan ümumi bir vasitədir. Balıq sümüyü diaqramı yenilik mənbələrini təmsil etmək və təhlil etmək üçün hərtərəfli nəzəri bir çərçivə ola bilər.

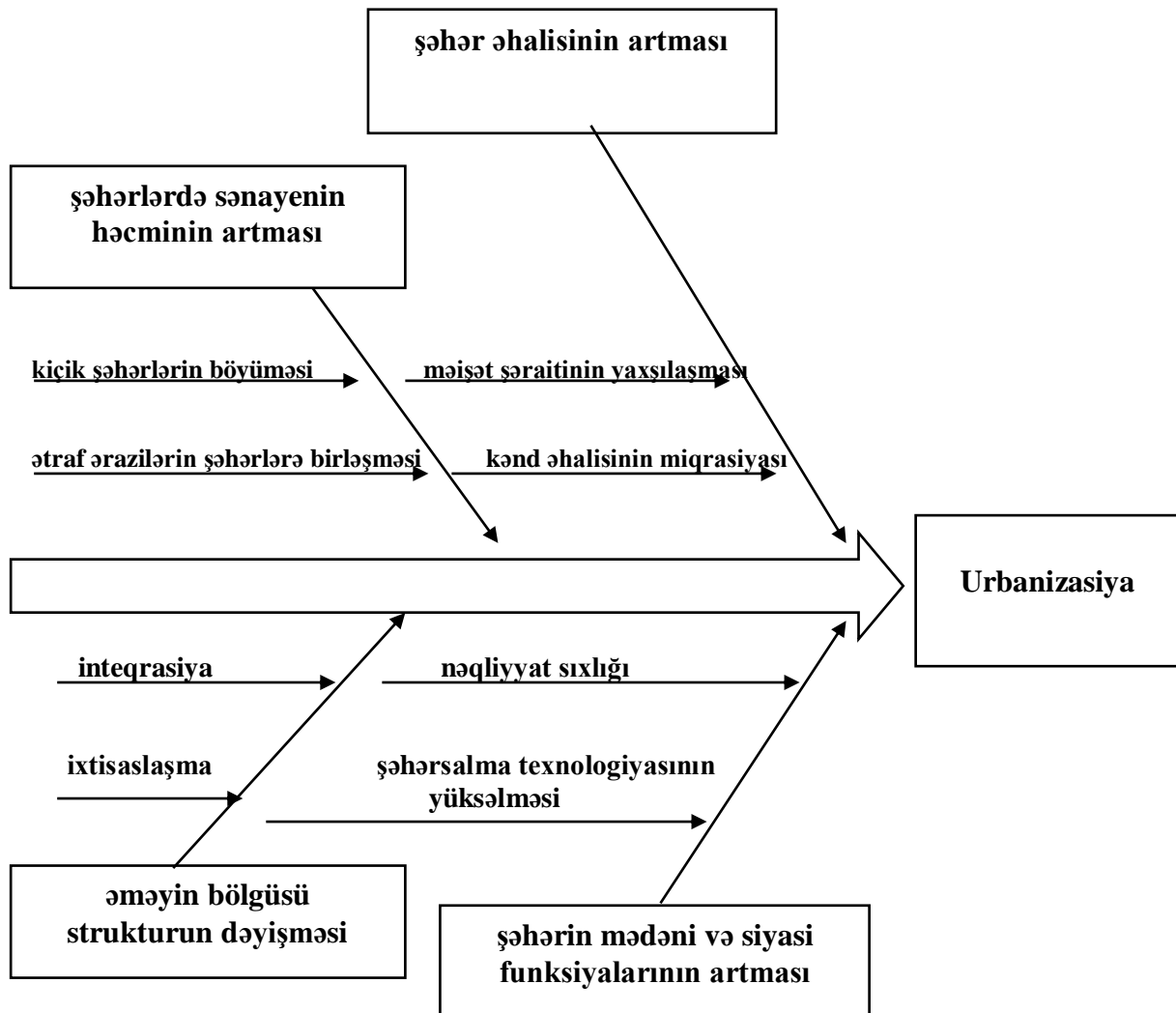
Balıq sümüyü diaqramı coğrafiya fənninin tədrisi prosesində geniş tətbiq edilə bilər. Coğrafi bilik və bacarıqların yoxlanılması, ölçülməsi və qiymətləndirilməsi üçün mükəmməl üsullardan biri ola bilər. İsikava diaqramı tədqiq edilən fakt və hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrin müəyyən edilməsinin qrafik təsvir etməyə imkan verir. Bu üsul məntiqi təfəkkürün inkişaf etdirilməsi üçün ideal metodlardan biri hesab oluna bilər. Metod hadisə və proseslər arasında məntiqi əlaqəni əyani şəkildə göstərir, hadisələrin ardıcılığını sistemləşdirməyə, coğrafi qanunauyğunluğu üzə çıxarmağa imkan verir. Əlaqəli açar sözlərdən istifadə etməklə səbəblərin üzə çıxarılması və səbəblərdə nəticəyə doğru mövzunun tədqiq edilməsi onu aydın başa düşməyə imkan verir. İsikava metodundan dərsin bütün mərhələlərində istifadə oluna bilər. Xüsusilə bilik - bacarıqların tətbiq edilməsi və yoxlanılması və tədqiqatın aparılması mərhələlərində İsikavanın tətbiq edilməsi yüksək nəticə verə bilər. Tədqiqatın aparılması mərhələsində əqli hücum zamanı İsikava diaqramının tətbiqi yüksək nəticələr verir. İsikava diaqramı ilə iş bir neçə mərhələdə aparılır:

- Tədqiq olunan nəticəyə təsir edən fakt və səbəblər təhlil edilir
- Səbəb və nəticələrə dair faktlar məntiqi ardıcılıqla qruplaşdırılır
- Hər bloka aid faktların sıralanması
- Diaqramın ümumi təhlili
- Prosesə təsir etməyən fakt və amillərin çıxarılması

İsikava metodunu tərtib etmək üçün fərdi, qrup və bütövlükdə sinif təşkilat formasından

istifadə edilə bilər. Diaqramdan təlim prosesində müxtəlif cür istifadə oluna bilər. Məsələn, nəticəyə gətirən səbəbləri, yaxud səbəblərdən doğan nəticəni müəyyən etmək tapşırıla bilər. Coğrafiya dərində İsikava metodunun səbəb-nəticə əlaqəsi daha çox olan mövzuların öyrədilməsində istifadə olunması daha məqsədə uyğun olar. Bu şagirdlərdə beyin fırtanası yaratmaq üçün vasitə ola bilər. Müəllim bu zaman şagirdlərin tədqiqatın aparılmasında iştirakını aydın şəkildə qiymətləndirmə imkanı əldə edə bilər.

Məsələn, X sinif coğrafiya kitabında “Urbanizasiya, regional fərqlər” mövzusunun öyrədilməsində bu metoddan istifadə oluna bilər. Xüsusilə tədqiqat mərhələsində bu üsuldən istifadə müəllimin qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmasına daha effektiv təsir göstərə bilər. İlk mərhələdə öyrənilən hadisə “balığın başında” (Urbanizasiya) yazılır, bir neçə əsas səbəb müəyyən edilir və “balığın bel sümüyü”nə oxlarla birləşdirilir. Növbəti mərhələdə isə əsas səbəbləri yaradan digər kiçik səbəblər qeyd edilir. Bu metodu müxtəlif formada təşkil etmək olar. Şagirdlərdən fərdi şəkildə urbanizasiyanı yaradan səbəblər soruşularaq lövhədə yazıla bilər və sonra nəticə çıxarılması üçün kollektiv müzakirə aparıla bilər. Digər bir forma isə şagirdləri qruplara ayıraraq urbanizasiyanı yaradan səbəblər tədqiq oluna bilər.

Daha sonra hər bir səbəb ayrı ayrılıqda tədqiq oluna bilər. Unutmamalıyıq ki, hər bir səbəb özü özlüyündə bir nəticədir. Məsələn elmin inkişafı, şəhərlərdə gəlir səviyyəsinin yüksək olması, kənd əhalisinin şəhərlərə miqrasiyası, şəhərlərdə iş yerlərinin çoxalması və s. səbəblər şəhərlərdə əhali sayının artmasına gətirib çıxarır. Beləliklə, tipik olaraq əsas səbəblərin təhlili üçün istifadə olunan balıq sümüyü diaqramı beyin fırtınası təcrübəsini bir növ ağıl xəritəsi şablonu ilə birləşdirir. Səbəb-nəticəni müəyyənləşdirmək üçün sınaq işi üsulu kimi təsirli ola bilər. Şagirdlər nəticənin yaranması üçün bütün mümkün səbəbləri beyin hücumundan keçirəndən sonra diaqramın qurulması vizual olaraq başa çatmış olur. Demək olar ki, bütün dərsi Fishbone üzərində qurmaq olar. Müzakirə mərhələsində diaqram şagirdlərin qarşılıqlı fikir mübadiləsinə gətirib çıxarır. Səbəblərin yaratmış olduğu problemlərin həlli yolları üçün lazım olan vasitələr müzakirə zamanı şagirdin tədqiqatının nəticəsində əldə olunur və bu da müəllimə qiymətləndirmə üçün kömək ola bilər. Beləliklə, tədqiqat mərhələsində demək olar ki bütün sinif dərslərdə fəal iştirak edərək İsikava modelini birlikdə hazırlamış olurlar.

Məqalənin aktuallığı. Balıq sümüyü diaqramı şagirdlərdə hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrinin aydın görünməsinə, onlarda tədqiqat bacarığının inkişaf etdirilməsinə və problemlərin həlli yollarının tapılması kimi bacarıqların formalaşdırılmasına kömək olan metodlardan ən yaxşısı hesab oluna bilər. “Balıq sümüyü tələlərinə düşməyərək” şagird səbəblər arasındakı asılılığı müəyyənləşdirərək ümumi bir nəticə çıxarmış olur. Müəllim fasilatator rolunda çıxış edərək şagirdlərə balıq skletinin yaradılmasına istiqamət vermiş olur. Bu metodun effektiv olması müəllimin pedaqoji bacarığında aslıdır. Məqalə də belə vacib bir problemə həsr olunduğundan onu aktual hesab edə bilərik.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə İsikava diaqramı ilə aparılacaq işin mərhələləri sadalanır, “Coğrafiya” fənni üzrə yuxarı siniflərdə müxtəlif mövzuların öyrədilməsi zamanı bu metoddan istifadənin əhəmiyyəti göstərilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Ishikawa_diagram
2. static.bsu.az
3. N. Seyfullayeva. Coğrafiyanın tədrisi metodikası: Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2011.
4. E. Əliyeva və N. Seyfullayeva. Coğrafiya fənni üzrə təlimin təşkil formaları və üsulları. Bakı, 2009.
5. Coğrafiya: X sinif üçün dərslik. Bakı, 2017.
6. Coğrafiya fənni üzrə XI sinif müəllim üçün metodik vəsait. Bakı, 2017.

Ш.М. Нарманзаде

Применение метода Исикавы на этапе исследования

Резюме

На исследовательской фазе урока используются разные методы. В статье рассматривается один из таких методов - метод Исикавы. Метод Исикава был разработан японс-

ким ученым и назван в его честь. Этот метод еще называют рыбьей костью. Его можно использовать для изучения причинно-следственных связей. Метод Исикавы эффективен в исследованиях. На этом можно построить практически весь урок. Этот метод вызывает у студентов мозговой штурм и вовлекает их в исследования. Использование метода более уместно в старших классах.

Sh.M. Narmanzada

Application of the Ishikawa method in the research phase

Summary

Different methods are used in the research phase of the lesson. The article discusses one of these methods, the Isikawa method. The Isikawa method was developed by Japanese scientist and is name after him. This method is also called fishbone. It can be used to study cause-result relationships. The Isikawa method is effective in research. Almost the whole lesson can be built on it. This method creates a brainstorm in students and engages them in research. The use of the method is more appropriate in the upper grades.

Redaksiyaya daxil olub: 09.03.2021